

De politieke waarde van verzet tegen volwassenen

Jeugdcentrisme en conservatisme in Nederland 1986-1994

Henk Vinken

1 Aanpassing en verzet

Onrust en instabiliteit worden niet zelden als de fundamentele kenmerken van onze moderne samenleving gezien. Moderniteit wordt gepaard aan permanent roerige tijden, tijden die van mensen een niet eerder gekende vorm van flexibiliteit vragen. Jeugdigen, zo lijken vele jeugdstudies aan te nemen, zijn individuen die turbulentie het meest intensief ervaren én in het gelukkige bezit zijn van de vaardigheden om hier mee om te gaan. Sterker nog, het wordt veelal als de speciale opdracht van jongeren aangemerkt om op weg naar volwassenheid verandering een zinvolle betekenis te geven. Een aantal jeugdstudies lijkt geïnspireerd door de vraag of jongeren in dit zin- en betekenis geven niet dusdanig eigengereid zijn, dat de toekomst met vrees tegemoet moet worden gezien. Sommige jeugdonderzoekers lijken daarentegen de impliciete hoop te hebben, dat jongeren oriëntaties cultiveren die een nieuwe tijd, een tijd van sociale revitalisering en culturele verandering inluiden.

Dit artikel is niet geïnspireerd door verbazing over hoe jongeren van vandaag grip krijgen op hun 'snelveranderende' omgeving.¹ Het is veeleer geïnspireerd door twee verbazingwekkend contrasterende jeugdsociologische perspectieven op deze thematiek. In het ene perspectief wordt aannemelijk gemaakt dat jongeren de vigerende normen en waarden in een samenleving aanvaarden en zich hieraan aanpassen. Als tegenwicht voor een gebrekkige ouderlijke socialisatie smeden jongeren groepen van leeftijdgenoten (*peer groups*), ontwikkelen hierbinnen een eigen jeugdcultuur en leren zo die gedragingen en oriëntaties die hen in hun volwassenheid goed van pas komen. Dit *aanpassingsparadigma* wordt vooral aangehangen door (neo)functionalistische jeugdsociologen. In een ander perspectief heet het dat jongeren een vitale neiging ten toon spreiden om de dominante waarden en normen in een samenleving aan te vechten. In dit perspectief vormen jongeren met hun leeftijdgenoten jeugdculturele cliques en geven daarin blijk van leefstijlen die hun verzet uitdrukken tegen aanpassing aan de heersende waarden en normen in de samenleving. Dit *verzetsparadigma* wordt uitgedragen door aanhangers van de (neo)marxistische jeugdsociologie.

Deze twee contrasterende jeugdsociologische perspectieven van twee *grand*

theories in de sociologie staan centraal in dit artikel. Hoewel de vragen die deze perspectieven opwerpen zeer nauw aansluiten bij de vragen die in het actuele debat in jeugdstudies gesteld worden, is de controverse tussen beide perspectieven op empirisch niveau nog niet beslecht. Dit artikel wil een empirische bijdrage leveren aan deze lopende discussie door na te gaan of jongeren in hun waardeoriëntaties neigen tot aanpassing of verzet. Deze vraag wordt gericht op centrale waarden en attitudes in het Nederland van de jaren negentig. Deze waarden en attitudes, zoals verderop nog uiteengezet zal worden, houden verband met de politieke dichotomie conservatisme en progressiviteit.

Dit artikel vergelijkt centrale waarden en attitudes van jongeren met die van volwassen leeftijdsgroepen. Toch kan het niet bij een dergelijke vergelijking blijven. De twee contrasterende theorieën suggereren dat het noodzakelijk is om jongeren te onderscheiden die zich identificeren met jeugdculturen. In dit type vergelijkingen tussen jongeren en volwassenen moet derhalve rekening worden gehouden met jongeren die een leeftijdsspecifieke culturele differentiatie, een differentiatie tussen de cultuur van de jeugd- en volwassenenwereld aanbrengen. In jeugdstudies worden jongeren die een dergelijke onderscheiding ten faveure van de eigen leeftijdsgroep maken, *jeugdcentristen* genoemd. Hun tegenvoeters heten *volwassenencentristen*. Studies naar de waardedistinctie van jongeren en volwassenen moeten, met andere woorden, de mate van *jeugdcentrisme* in de empirische analyses betrekken. Dit artikel rapporteert bevindingen van een onderzoek waarin dat voor het eerst gebeurt.

In de vervolgparagraaf wordt allereerst ingegaan op de geschiedenis van het concept jeugdcentrisme. Dan volgen de contraire verwachtingen die uit de twee jeugdsociologische theorieën zijn af te leiden over het waardeprofiel van jeugdcentristen. Dit wordt gevolgd door een beschrijving van de belangrijkste analyse-resultaten. Tot slot wordt gezien welke van de twee perspectieven, aanpassing of verzet, de meeste empirische steun vindt.

2 Jeugdcentrisme

De historiografie van jeugdcentrisme begint in de jaren zestig. In deze jaren ontwaart Michael Schofield (1965) zowel een alarmerend tekort aan adequate empirische kennis als een baaierd aan opinies over de passie van jongeren voor seksueel verkeer. In de loop van zijn onderzoek naar het seksueel gedrag van jongeren stuit hij op de macht van de peer group. Hij beargumenteert dat een groeiend aantal jongeren 'will have the power to pursue their particular ends without regard for adult society or its traditions' (Schofield 1965: 11). Omdat ook de fysieke volwassenheid van jongeren vroeger in de levens van deze jongeren plaatsvindt, waarschuwt Schofield dat het nastreven van deze particuliere doelen uiteindelijk leidt tot een situatie waarin jongeren vroeger seksuele behoeften buiten de controle

van volwassenen realiseren en zodoende dus ook vroeger seksuele risico's lopen. Schofield zoekt vervolgens indicatoren waarmee de conformiteit aan 'tradities' van volwassenen en aan de normen en standaarden van de peer group te meten is. Eén van de belangrijke indicatoren noemt hij 'teenage ethnocentrism'. Dit type etnocentrisme indiceert de mate waarin 'teenagers' de normen van de eigen peer group laten prevaleren boven de normen van anderen (Schofield 1965: 204).

Schofields 't tiener-etnocentrismen' verwerpen de volwassenenwereld en paren een hedonistisch soort zelfgerichtheid aan een sterk negatief oordeel over alles wat buiten de eigen tienerwereld ligt. Deze jongeren zien de eigen peer group als een positief te waarderen *ingroup* en *alle* andere groepen als negatief te waarderen *outgroups*, waarbij vooral volwassenen en de instituties van de volwassenenwereld het moeten ontgelden. Schofield (1965: 204-205) vindt echter niet alleen dat tiener-etnocentrismen niet houden van de bemoeienis van volwassenen of negatief aankijken tegen adviezen van volwassenen, maar ook dat ze intolerante denkbeelden hebben over andere typen, niet-leeftijdsgebonden outgroups, zoals buitenlanders en homoseksuelen.

Het onderzoek naar de differentiaties die jongeren tussen de eigen leefwereld en die van volwassenen maken heeft in de jaren tachtig een sterke impuls gekregen door een serie van Duitse jeugdstudies (Fischer 1985; Georg 1992; Watts en Zinnecker 1988; Watts, Fischer, Fuchs en Zinnecker 1989; Zinnecker 1982, 1985). In deze jeugdstudies heeft de jeugdsocioloog Jürgen Zinnecker het begrip *jeugdcentrisme* gemunt. Jeugdcentrisme refereert aan de leeftijd gerelateerde ingroup-outgroup differentiaties van jongeren. Jongeren vormen daarbij de positief gewaardeerde ingroup en volwassenen de negatief gewaardeerde outgroup. Deze ingroup-outgroup differentiaties beïnvloeden de manier waarop jongeren met hun leeftijdgenoten en met volwassenen omgaan, hoe ze de samenleving zien en ook hoe ze in het politieke domein bepaalde issues waarderen. Jeugdcentrisme staat jeugdsociologisch voor de tendens van jongeren om zich los te maken van volwassenen en voor de pogingen van jongeren om zelfstandig de eigen waarden, normen en leefstijlen te kunnen bepalen. Controle van buitenaf, met name van volwassenen, wordt hierbij niet op prijs gesteld.

De theoretische en empirische erfenis van het concept jeugdcentrisme beschouwend, lijkt het erop dat jeugdcentrisme slechts op een minderheid van jongeren betrekking heeft. In Duitsland is ongeveer 18% van de jongeren (onder de 24 jaar) jeugdcentristisch te noemen. In Nederland, waar het begrip jeugdcentrisme in jeugdstudies vanaf het midden van de jaren tachtig werd geïntroduceerd (Maassen en Meeus 1993; Meeus 1986; Meeus en Vinken 1993; Raaijmakers, Meeus en Vollebergh 1990), is jeugdcentrisme op 20% van de jongeren van toepassing. Deze 20% combineert jeugdcentrisme met hedonistische en anarchistische trekken. Jeugdcentrisme is hier onderdeel van een bredere oriëntatie die 'jeugdcultureel verzet' wordt genoemd.

De kernelementen van jeugdculturen bestaan uit de gedragsroutines en interpretatieschema's waarmee jongeren onderscheid maken tussen de eigen leeftijdsgroep en andere leeftijdsgroepen. Deze routines en schema's kunnen een wervingskracht hebben die de concrete sociale groep overstijgt.² Jeugdcentrisme is het concept dat inhaakt op deze routines en schema's binnen jeugdculturen. Dat jeugdcultuur en concrete groepen geen 'één op één'-relatie hebben, blijkt uit de niet onproblematische relatie tussen jeugdcentrisme en de peer group (Meeus 1990). In het domein vrije tijd is steun van peers voor alle jongeren duidelijk belangrijker dan steun van ouders. In de domeinen school en werk is dit precies andersom. Jeugdcentristen ervaren echter op geen der domeinen meer steun van peers dan volwassenen-entristen dat ervaren. Ze zijn wel meer te vinden in losse en informeel georganiseerde jeugdgroepen, waarbinnen symmetrie en wederkerigheid belangrijke codes voor sociale interacties zijn. Hun betrokkenheid bij de door volwassenen gestuurde jeugdgroepen (bijvoorbeeld in verenigingen) is laag en dat komt omdat dit de jeugdgroepen zijn die veeleer gekenmerkt worden door asymmetrische relaties.

De introductie van jeugdcentrisme heeft grote betekenis voor het controversie tussen functionalisme en marxisme. Jeugdcentrisme verwijst naar de mate waarin jongeren hun eigen socialisatie zelf willen regisseren, zonder bemoeienis van buitenaf. Het duidt op de oriëntatie waarin de vrijheid om een eigen cultuur te ontwikkelen en uit te dragen hoog aangeschreven staat. Het is precies deze cultuur die functionalisten en marxisten respectievelijk als conformistisch en oppositioneel karakteriseren. De empirische vraag is of deze cultuur inderdaad conformistisch of oppositioneel is, of ze meer specifiek haar pendant vindt in conservatieve of progressieve waardeoriëntaties.

3 Contraire verwachtingen

Het aanpassen aan maatschappelijke eisen, waarden en normen is een beslissende vereiste voor jongeren in gemoderniseerde samenlevingen, althans volgens functionalisten. Volgens marxistische jeugdsociologen daarentegen is het verzet van jongeren tegen de eisen, codes en waarden die een samenleving domineren, het wezenskenmerk van jongeren. Zich tegen 'de maatschappij' verzettend, putten deze jongeren sterk uit hun *parent culture*. Dat betekent dat ze gebruikmaken van 'authentieke' uitingen die nauw corresponderen met de klassegebaseerde cultuur van de familie van herkomst. Bij functionalisten is dat in zekere zin spiegelbeeldig: de familiecultuur voldoet niet, jongeren zetten zich ertegen af en conformeren zich in hun eigen jeugdcultuur aan de cultuur op het niveau van de samenleving als geheel. In deze paragraaf wordt een korte excursie langs beide perspectieven gemaakt. Deze summiere rondleiding moet vooral duidelijk maken hoezeer beide perspectieven een contrasterende invulling geven aan de oriënta-

ties van jeugdcultureel geïnteresseerde jongeren, jongeren die als jeugdcentrisch aan te merken zijn.

Functionalisten zoals Parsons (1942, 1965) en zijn discipelen (Berger 1972; Coleman 1961, Eisenstadt 1956, 1965), stellen dat jongeren de codes, waarden en normen van een 'achterhaald' instituut als de kernfamilie verwerpen. De onder functionalisten niet als klassenspecifiek opgevatte familiecultuur, met haar typische particularistische, diffuse, affectieve en op het collectief georiënteerde routines en codes, bereidt jongeren onvoldoende voor op de maatschappelijke eis tot integratie. De cultuur van leeftijdshomogene groepen, peer groups, doet dat wel. In die jeugdcultuur leren jongeren, afgezonderd van de volwassenenwereld, de vaardigheden en codes die nodig zijn om te kunnen functioneren in een samenleving gebaseerd op universalisme, specificiteit, affectieve neutraliteit en eigenbelang. De peer group overbrugt in deze opvatting de kloof tussen familie en maatschappij ('the larger non-kinship institutions of society'). Zij zorgt ervoor dat jongeren toekomen aan de kernopgave van volwassenwording en dat is zich uiteindelijk conformeren aan de waarden en normen die in een samenleving opgeld doen. Kort samengevat, is het idee dat jongeren de culturele trend volgen, juist omdat ze aan jeugdculturen deelnemen. Tegelijk verdedigen functionalisten de stelling dat jongeren in jeugdculturen geneigd zijn de bestaande eisen, codes, waarden en normen in hun jeugdig idealisme te overdrijven. Dit voedt de verwachting dat deze jongeren niet alleen de culturele trend volgen, maar bij culturele trends een soort 'seismograaffunctie' vervullen, dat wil zeggen bij culturele trends extremer 'uitslaan' (zie ook Vinken, Ester en De Bont 1997).

In neomarxistische kringen (m.n. Clarke e.a. 1976; zie ook Cohen 1983; Hebdige 1979; Willis 1977, 1978) wordt van jongeren aangenomen dat zij de vigerende (of in hun termen 'hegemoniale') eisen, codes, waarden en normen van de samenleving afwijzen. Neomarxisten theoretiseren met name over de rebellerende inslag van arbeidersklassejongeren die zich met jeugdsubculturen identificeren. Ze zijn minder helder, althans op het theoretische niveau, over de geneigdheden van middenklassejongeren. De subculturele wereld van beide groepen jongeren acht men zeer nauw verbonden met de cultuur van de klasse waaruit deze jongeren voortkomen. De idealen, waarden en culturele expressies van jongeren zijn in marxistische termen 'authentiek' in de zin dat deze soms zeer treffend voortbouwen op de idealen, waarden en expressies van de klasse van herkomst. Middenklassejongeren uiten scherpe kritiek op de dominante cultuur, maar doen dat op een manier die eigenlijk niet meer dan een hooggespannen versie van diezelfde middenklasse-cultuur is. Willis (1978) geeft bij voorbeeld aan, dat middenklassejongeren tegen de soberheid en carrièregerichtheid, het individualisme en materialisme van de dominante cultuur strijden met waarden die rechtstreeks stammen uit de 'middenklasse-traditie' van de hedonistische, anti-elitaire en vrijheidslievend bohémien. Uiteindelijk brengt hun verzet, zo opnieuw Willis (1978: 176),

geen waarachtige maatschappelijke verandering voort. De ware oppositionele kracht komt van arbeidersklassejongeren, simpelweg omdat hun klassencultuur principieel conflicteert met de dominante cultuur. Uiteindelijk zal echter ook dat verzet illusoir blijken en geen blijvende maatschappelijke verandering teweegbrengen. Op de eerste plaats, omdat het verzet niet ideologisch getint is en verloopt via onaangepast gedrag, via arbeiderisme en machismo en via symbolische tekens die uit de eigen klasse stammen. Juist dit gedrag en deze oriëntaties bestendigen de ondergeschikte positie van representanten van de klasse. Uit dit verzet blijkt niettemin dat arbeidersklassejongeren het bereiken van de dominante idealen van volledige zelfontplooiing, gelijkheid voor allen en overvloed voor wie maar wil, als utopisch ervaren. Op de tweede plaats is hun verzet illusoir, omdat in de marxistische visie een echte doorbraak uiteraard niet via jeugdig verzet, maar alleen via het klassenconflict tot stand kan komen. Niettemin valt van jongeren in jeugdschubculturen, of die jongeren nu uit arbeidersklasse- of uit middenklasse-milieus komen, te verwachten dat ze zich verzetten tegen de dominante cultuur en alles behalve sympathiseren met de bestaande 'politiek-culturele configuraties'.

Beide theorieën zijn van een tamelijk hoog abstractieniveau en zijn sterk universalistisch en a-historisch van aard. De consequentie van de culturele strategieën van jongeren is in functionalistisch en in marxistisch perspectief uiteindelijk dezelfde: integratie in de maatschappij en het voortbestaan van de status quo. Beide theorieën voorzien immers, als jongeren eenmaal volwassen zijn, in een vorm van maatschappelijke integratie die maakt dat alles bij het oude blijft. Belangrijker is het dat om te integreren jongeren zich in het ene perspectief moeten aanpassen aan en zich in het andere perspectief moeten verzetten tegen de vigerende waarden en normen in diezelfde maatschappij. Beide theorieën lijken er ook ongeacht het waardeprofiel van een samenleving op een bepaald moment in de tijd vanuit te gaan, dat jongeren die zich met jeugdculturen inlaten, zich respectievelijk conformeren dan wel verzetten. Het lijkt er bijvoorbeeld weinig toe te doen of die jongeren in een zeker jaar en in een bepaalde samenleving 'conservatief' of 'progressief' denken, maar eerder of ze 'hetzelfde' denken als, respectievelijk 'anders' denken dan er in die samenleving en in dat jaar gedacht wordt.

Als men nu het aanpassings- en het verzetsparadigma in een bepaalde samenleving en in een bepaald tijdvak wil onderzoeken, is het uiteraard de vraag wat op dat moment onder de 'bestaande' waarden en normen verstaan moet worden. De waarden die de Nederlandse samenleving kenmerken, worden met name geschraagd door de dichotomie conservatisme-progressiviteit (zie Middendorp 1991; vgl. Dekker en Ester 1993; Ester en Halman 1994; Ester, Halman en De Moor 1993; Felling, Peters en Schreuder 1983; De Witte en Scheepers 1999). Hierbinnen is een economische en een culturele dimensie te onderscheiden. Progressiviteit en conservatisme in de economische dimensie staat voor links-rechts denken over sociaal-economische vrijheden en gelijkheden; hetzelfde in

de culturele dimensie gaat over libertair-autoritair denken over vrijheden en gelijkheden van en tussen (groepen) burgers. Onderzoeken over Nederland in de laatste drie decennia van de twintigste eeuw laten een met de economische conjunctuur fluctuerende trend richting economisch conservatisme en een welhaast constante trend richting culturele progressiviteit zien.³ Onderzoek naar het met culturele progressiviteit verwante begrip postmaterialisme toont aan, dat persoonlijke vrijheid en een meer participatieve samenleving belangrijker wordt gevonden dan fysieke zekerheid en sociaal-economische stabiliteit. Dit geeft steun aan de gedachte dat Nederland als gevolg van generatievervanging steeds postmaterialistischer is geworden (zie met name Inglehart 1977, 1990, 1997; zie ook Van den Broek 1996). Naast de progressiviteit-conservatisme-dichotomie zijn er de politieke links-rechts oriëntaties. Er zijn empirische argumenten die erop duiden, dat Nederlanders zich in de jaren negentig geprononceerder rechts-liberaal zijn gaan oriënteren.⁴

Het concept jeugdcentrisme en de functionalistische en marxistische visie op jongeren in jeugd(sub)culturen combinerend met deze (zeer summiere) schets van het Nederlandse waardeprofiel van de jaren negentig, kunnen de volgende twee contraire verwachtingen worden geformuleerd. Ten eerste verwachten functionalisten dat jongeren die zich met jeugdculturen verbonden voelen, eerder aangeduid als jeugdcentristen, zich conformeren met dit profiel, danwel meer extreme posities innemen in de richting van de trend. Samengevat:

Jeugdcentristen zijn even economisch conservatief, cultureel progressief, postmaterialistisch en rechts-liberaal als andere groepen (niet-jeugdcentristen en volwassenen), dan wel steunen deze waarden sterker dan andere groepen dat doen.

In de marxistische visie zijn het jeugd-subcultureel betrokken jongeren die verzet vertonen tegen de dominante cultuur. Van jeugdcentristen mag dus verwacht worden, dat ze zich op zijn minst afwenden van hetgeen in Nederland op waardegebied de communis opinio is. Samengevat:

Jeugdcentristen zijn economisch progressiever, cultureel conservatiever, materialistischer en linkser dan andere groepen dat zijn.

4 Conservatisme en jeugdcentrisme in de levensloop

De twee tegenstrijdige verwachtingen over de waardeposities van jeugdcentristen worden getoetst met twee empirische bronnen. De eerste bron is het groot-schalige, cross-sectionele waardeonderzoek *Sociale en culturele ontwikkelingen in Nederland* (SOCON). De tweede bron is een kleinschalig panelsurvey dat voor de gelegenheid van dit onderzoek rondom jeugdcentrisme is opgebouwd. Het

gaat om het *Utrecht Tilburg Youth Centrism Panel* (UTYCP) dat de periode 1986-1994 beslaat.⁵

In de 1990-golf (N=1200) van het SOCON-onderzoek is het meetinstrument jeugdcentrisme opgenomen. Dit meetinstrument, bestaande uit tien uitspraken, is overgenomen uit het eerder aangehaalde Duitse en Nederlandse onderzoek naar jeugdcentrisme. In 1990 is ongeveer 32% van de Nederlandse jongeren tussen de 18 en 30 jaar (N=345) als jeugdcentristisch aan te merken.⁶ Mannelijke en lager opgeleide jongeren zijn onder de jeugdcentristen relatief sterk vertegenwoordigd. Dit resultaat bevestigt bevindingen uit eerder onderzoek naar jeugdcentrisme (Meeus 1986; Maassen en Meeus 1993; Watts e.a. 1989; Zinnecker 1982).

Op de eerste plaats hebben de analyses betrekking op alleen de jongere leeftijdsgroep (tussen 18 en 30 jaar) en met name op jeugdcentristen en volwassenencentristen hierbinnen. Het waardeprofiel van jeugdcentristen is vooral uitgesproken in het domein van cultureel conservatisme. Jeugdcentristen zijn significant conservatiever en traditioneler dan volwassenencentristen, speciaal als het gaat om hun kijk op de rol van vrouwen en hun visie op burgerlijke vrijheden (zie tabel 1). In termen van economisch conservatisme zijn er geen verschillen tussen jeugd- en volwassenencentristen waar te nemen. Jeugdcentrisme leidt op zichzelf ook niet tot bijzondere posities als het gaat om postmaterialisme, partijvoorkeu-

Tabel 1: Conservatisme en jeugdcentrisme: multiple regressieanalyses

β	<i>yc</i>	<i>age</i>	<i>sex</i>	<i>edu</i>	<i>rec</i>	<i>prc</i>	R^2	<i>N</i>
economisch conservatisme	-.08	-.03	<u>-.22</u>	.10	-.12	.11	.08	340
statusgelijkheid	-.07	-.03	<u>-.19</u>	.08	-.11	.11	.06	341
overheidsinterventie	-.05	-.10	<u>-.13</u>	.03	-.08	<u>.13</u>	.03	340
vakbonden	-.07	.08	<u>-.21</u>	<u>.15</u>	-.11	.01	.08	341
cultureel conservatisme	<u>.14</u>	<u>-.16</u>	-.09	<u>-.19</u>	.11	<u>.25</u>	.15	323
beelden van vrouwen	<u>.18</u>	<u>-.14</u>	<u>-.20</u>	<u>-.21</u>	.10	<u>.21</u>	.19	323
burgerlijke vrijheden	<u>.12</u>	-.09	.00	-.11	.06	<u>.23</u>	.07	341
levensinterventies	.04	-.10	-.01	-.08	.07	.09	.01	341
postmaterialisme	-.04	.01	-.08	<u>.12</u>	-.12	-.11	.04	340
partijvoorkeur	.01	-.15	-.11	<u>.18</u>	-.01	<u>.25</u>	.07	267
links-rechts zelfplaatsing	-.01	<u>-.19</u>	-.04	.06	-.02	<u>.20</u>	.03	330

Bron: SOCON 1990

Noot: In de regressievergelijkingen (listwise verwijdering van missing values) zijn de volgende variabelen opgenomen: *yc*: latente klassen van jeugdcentrisme met categorieën volwassenencentrisme (1) en jeugdcentrisme (2); *age*: leeftijd van 18 tot 30 jaar; *sex*: sekse man, vrouw; *edu*: opleidingsniveau met 7 categorieën van laag tot hoog; *rec*: relationele binding met 3 categorieën van zwak tot sterk; *prc*: professionele binding met 3 categorieën van zwak tot sterk; onderstreept=b significant op 5%-niveau; R^2 = verklaarde variantie (adjusted).

ren of links-rechts zelfplaatsingen. Hoger opgeleide jeugdcentristen, zo blijkt uit analyses van interactie-effecten, zijn significant minder postmaterialistisch dan hoger opgeleide volwassenencentristen en oudere jeugdcentristen plaatsen zichzelf linkser op de links-rechts schaal dan oudere volwassenencentristen.

Het panelonderzoek UTYCP 1986-1994 laat zien dat jeugdcentrisme aan belang inboet als jongeren ouder worden (in 1986 was de onderzoeksgroep gemiddeld 16 jaar, in 1994 dus gemiddeld 24 jaar). In 1994 is het niveau van jeugdcentrisme sterk gedaald onder de jongeren uit 1986. Een groot deel, bijna 40%, van de voormalige jeugdcentristen hebben deze attitude verlaten en zijn acht jaar later volwassenencentristisch te noemen.⁶ Hier staat tegenover, dat ongeveer 95% van de volwassenencentristen uit 1986 dat acht jaar later ook nog is. Niet alleen is het niveau van jeugdcentrisme gedaald, ook heeft het een andere betekenis gekregen. Jeugdcentristen denken nog steeds negatief over de meeste volwassenen en over de volwassenenwereld, maar ze worden milder als ze oordelen over de kans dat volwassenen de problemen van jongeren begrijpen en over de mate waarin ouders zich met hun zaken bemoeien. In Duitse jeugdcentrismestudies (Watts e.a. 1989: 90) wordt gesuggereerd, dat jonge jeugdcentristen in hun jeugdcentrisme de behoefte uitdrukken om deelgenoot te zijn van volwassen privileges en vrijheden. Eenmaal ouder is jeugdcentrisme voor jongeren veeleer de expressie van hun aarzeling om zich in te laten met conventionele vormen van volwassenheid. Ze denken in dat stadium nog wel negatief over volwassenen en hun wereld, maar verwachten niet langer dat volwassenen hen ook bepaalde privileges toestaan.

Er kan worden gezien waar de verschuiving van jeugdcentrisme naar volwassenencentrisme aan te wijten is. Hiertoe worden stabiele jeugdcentristen (jeugdcentristische jongeren in 1986 en 1994: N=48) vergeleken met diegenen die van jeugdcentrisme in 1986 naar volwassenencentrisme in 1994 zijn overgestapt (N=30). De verschuiving lijkt vooral beïnvloed te zijn door het opleidingsniveau en de mate van relationele betrokkenheid in 1986 (zie tabel 2). Vooral de in 1986 hoger opgeleide jeugdcentristen zonder partner hebben de stap naar volwassenencentrisme gewaagd. De lager opgeleide jeugdcentristen en de jeugdcentristen met een partner hebben een duidelijk hogere kans om ook acht jaar later nog het jeugdcentrisme aan te hangen. De hoger opgeleide singles zijn waarschijnlijk diegenen die nog een 'open' toekomst hebben, die de beste perspectieven hebben om de rest van hun jeugdfase onder eigen regie te vervolmaken, en die ook de betere kansen hebben om met andere denkbeelden over verschillende maatschappelijke instituties en groepen bekend te raken. Terugtrekking uit jeugdcentrisme betekent dan terugtrekking van rigide beelden over leeftijdgenoten en volwassenen en over de jeugdige en volwassenenwereld.

De timing van levensgebeurtenissen, bijvoorbeeld de transitie van school naar werk of van het nog geen naar het wel ervaringen hebben met intieme relaties

Tabel 2: Parameterschattingen van achtergrondvariabelen op de transitie in jeugdcentrisme (N=78): logistische regressieanalyses

	<i>model c²</i>	<i>df</i>	<i>p</i>
alle variabelen in model	17.35	12	.1370
als age (oud) * edu86 (hoog) eruit	17.34	11	.0981
als age (oud) * rec86 (partner) eruit	17.34	10	.0672
als age (oud) * sex (vrouw) eruit	17.23	9	.0453
als sex (vrouw) * edu86 (hoog) eruit	16.68	8	.0336
als sex (vrouw) * rec86 (partner) eruit	14.91	7	.0371
als sex (vrouw) eruit	13.41	6	.0370
als age (oud) eruit	11.76	5	.0382
als transitie edu (1)* eruit	10.35	4	.0349
als rec86 (partner) eruit	9.00	3	.0292
als slot transitie rec (1)** eruit	7.62	2	.0222

<i>variabelen in slotmodel</i>	<i>B</i>	<i>Wald</i>	<i>df</i>	<i>p</i>	<i>Exp(B)</i>
edu86 (hoog)	1.501	6.678	1	.0098	4.488
edu86 (hoog) * rec86 (partner)	-1.408	3.879	1	.0489	.2448
constante	-.882	6.609	1	.0101	

Bron: UTYCP 1986-1994

Noot: Stapsgewijze verwijdering van variabelen zolang de fit van het model verbetert (significantie van verbetering van Log-likelihood ratio op 5%-niveau). B=effect van de logit en Exp(B)=effect van de odds; *=transitie in opleidingsniveau 1986-1994 (1 transitie van laag naar hoog, 0 anders); **=transitie in relationele binding (1 transitie van 'single' naar 'met partner', 0 anders).

vroeg of laat in de jeugdfase, draagt niet bij aan de verklaring van de verschuiving in jeugdcentrisme.⁷ Evenmin doet dat de volgorde die in de verschillende levensgebeurtenissen is vast te stellen. Het aantal statuspassages dat men meemaakt, heeft ook geen invloed op de verschuiving van jeugdcentrisme naar volwassencentrisme. Jeugdsociologen menen dat jongeren hun periode van jeugdigheid lang uitrekken en steeds vaker hun eigen individuele pad naar volwassenheid kiezen. In jeugdsociologische termen uitgedrukt, zien ze in duur toegenomen moratoria, vooral relatie- en opleidingsmoratoria (Behnken en Zinnecker 1992; Zinnecker 1991). Dit betekent dat jongeren op beide gebieden eerder kind-af zijn (bijvoorbeeld vroeger intieme ervaringen hebben) en juist later volwassen rollen aannemen (bijvoorbeeld een gezin stichten). Daarnaast valt jeugdsociologen een transitie op van strak gefixeerde standaardbiografieën naar zogenoemde individualistische keuzebiografieën (Du Bois-Reymond e.a. 1994; Fuchs 1983). De

Tabel 3: Parameterschattingen van transitie in waardeoriëntaties: logistische regressieanalyses

<i>variabelen in slotmodellen</i>	<i>B</i>	<i>Wald</i>	<i>df</i>	<i>p</i>	<i>Exp(B)</i>
<i>economisch conservatisme (cc-cp)</i>					
transitie yc		8.926	2	.0115	
transitie yc (1)	1.974	7.958	1	.0048	7.200
transitie yc (2)	-.118	.018	1	.8946	.889
constante	-1.386	10.762	1	.0010	
<i>statusgelijkheid (pp-pc)</i>					
transitie yc		6.469	2	.0394	
transitie yc (1)	-1.638	5.492	1	.0191	.194
transitie yc (2)	-.151	4.011	1	.0452	.221
sex (vrouw)	-1.300	4.630	1	.0314	.273
constante	1.465	5.100	1	.0240	
<i>overheidsinterventie (cc-cp)</i>					
transitie yc		9.869	2	.0072	
transitie yc (1)	2.713	9.281	1	.0023	15.072
transitie yc (2)	1.248	1.596	1	.2064	3.482
vervanging herkomstfamilie (vroeg)	2.528	5.953	1	.0147	12.531
constante	-3.022	15.347	1	.0001	
<i>cultureel conservatisme (cc-cp)</i>					
transitie yc		5.570	2	.0617	8.000
transitie yc (1)	.069	.011	1	.9178	1.071
transitie yc (2)	2.148	5.218	1	.0223	8.571
constante	-1.232	8.228	1	.0041	
<i>beelden van vrouwen (pp-pc)</i>					
transitie yc		6.038	2	.0489	
transitie yc (1)	1.555	5.996	1	.0143	4.737
transitie yc (2)	1.029	2.181	1	.1397	2.799
constante	-1.722	12.589	1	.0004	
<i>levensinterventies (cc-cp)</i>					
transitie yc		6.587	2	.0371	
transitie yc (1)	.642	.939	1	.3323	1.900
transitie yc (2)	2.943	6.478	1	.0109	18.974
constante	-.999	5.100	1	.0239	

Bron: UTYP 1986-1994

Noot: De volgende verschuivingen staan tussen haakjes: cc-cp=conservatief in 1986 en 1994-conservatief in 1986 en progressief in 1994, pp-pc=progressief in 1986 en 1994-progressief in 1986 en conservatief in 1994; transitie yc: 0 volwassenen-egocentrisch in 1986 en 1994 (contrastgroep), 1 jeugdcentristisch in 1986 en 1994, 2 jeugdcentristisch in 1986 en volwassenen-egocentrisch in 1994.

centrale elementen in deze nieuwe biografieën zijn een toegenomen variatie in het aantal, in de timing en in de volgorde van levensgebeurtenissen die jongeren meemaken. Geen van deze elementen is verbonden met een verschuiving in jeugdcentrisme. Het is niet zo dat het langer uitstellen van bepaalde transities, en het zo langer kans hebben om met andere jongeren deel te hebben aan jeugdculturen, of dat het meer experimenteren met mogelijke toekomsten en het steeds opnieuw uitproberen van nieuwe rollen, iets bijdraagt aan de persistentie of aan het afscheid van antagonistische ideeën over de volwassenwereld.

Sommige verschuivingen zijn wel gerelateerd aan het veranderende perspectief dat jongeren op jeugdcentrisme hebben (zie tabel 3).

Stabiele jeugdcentristen, jongeren die zowel in 1986 als in 1994 het jeugdcentrisme aanhangen, zijn in vergelijking tot stabiele volwassenencentristen en jongeren die verschoven zijn van jeugdcentrisme in 1986 naar volwassenencentrisme in 1994, meer geneigd om te veranderen naar economische progressiviteit (in 1994) nadat ze eerder (in 1986) economisch conservatief waren. Ze zijn verder minder geneigd te verschuiven naar economisch conservatisme in 1994 als ze in 1986 economisch progressief dachten. Als het om traditionele vrouwenbeelden gaat, beelden die prominent onderdeel uitmaken van cultureel conservatisme, dan hebben stabiele jeugdcentristen een grotere kans te verschuiven van een progressief naar een conservatief standpunt. Jongeren die afscheid nemen van jeugdcentrisme en volwassenencentristisch worden aan het eind van hun jeugdfase, zijn meer geneigd van een autoritair naar een libertair standpunt te verschuiven als ze kwesties van leven en dood (zoals abortus en euthanasie) beoordelen. Onder enig voorbehoud kan men concluderen, dat zij ook meer te vinden zijn onder diegenen die cultureel conservatisme voor culturele progressiviteit verruilen. Stabiele jeugdcentristen en stabiele volwassenencentristen veranderen hun beeld over kwesties van leven en dood of over cultureel conservatisme niet of nauwelijks.

Samengevat wijzen de resultaten over jeugdcentristische jongeren in 1990 en jongeren veranderend van jeugdcentrisme tussen 1986 en 1994 uit, dat jeugdcentristen bepaald niet als de protagonisten van progressief, links, rebellerend jeugdig Nederland gezien kunnen worden. Jeugdcentristen lijken eerder een cultureel *conservatief* waardeprofiel te hebben. Jongeren die harde differentiaties tussen leeftijdsgroepen maken en de eigen leeftijdsgroep boven de volwassen leeftijdsgroep prefereren, zijn cultureel conservatief, traditioneler in hun beeld van vrouwen en conservatiever over burgerlijke vrijheden dan jongeren die dat niet doen. De veranderingen in jeugdcentrisme laten zien, dat speciaal de jongeren die gedurende een belangrijk deel van hun jeugdfase jeugdcentristisch blijven, traditioneler in hun beelden van vrouwen worden. Stabiele jeugdcentrisme stimuleert daarnaast een progressieve kijk op vrijheid en gelijkheid in het economische domein. Zij die zich afkeren van jeugdcentrisme, gaan progressievere

ideeën over kwesties van leven en dood aanhangen en gaan op stabiele volwassencentristen lijken als het gaat om hun economisch conservatisme. Deze jongeren volgen de culturele trend in de Nederlandse samenleving. Zij die persistenten in jeugdcentrisme, doen dat niet: zij gaan tegen de richting van de culturele trend in.

5 De waarden van jeugdcentristen en volwassenen

Vergelijken we jongeren en volwassenen, nu weer met data van SOCON 1990, dan lijkt bij voorbaat vast te staan dat jeugdcentrisme weinig toegevoegde verklaaringskracht heeft. De verschillen tussen jongeren en volwassenen zijn klein en het introduceren van jeugdcentrisme verandert daar weinig aan. Sekse- en opleidingsverschillen zijn veel belangrijker dan jeugdcentrisme voor economisch conservatisme: vrouwen zijn progressiever en hogeropgeleiden zijn conservatiever in hun sociaal-economische keuzen (zie tabel 4).

Tabel 4: Jeugdcentrisme, volwassenen en waardeoriëntaties: multiple regressieanalyses

β	<i>ac</i>	<i>ag2</i>	<i>ag3</i>	<i>ag4</i>	<i>sex</i>	<i>edu</i>	<i>rec</i>	<i>prc</i>	R^2	<i>N</i>
<i>economisch conservatisme</i>	.04	-.02	.03	.08	<u>-.17</u>	<u>.15</u>	.00	.05	.06	1169
statusgelijkheid	.04	-.05	.01	.03	<u>-.13</u>	<u>.11</u>	-.01	.05	.03	1175
overheidsinterventie	.02	-.01	.06	.06	<u>-.12</u>	<u>.09</u>	-.00	.02	.02	1169
vakbonden	.05	.03	.02	<u>.11</u>	<u>-.16</u>	<u>.17</u>	.02	.05	.06	1175
<i>cultureel conservatisme</i>	<u>-.09</u>	<u>-.16</u>	-.08	<u>.15</u>	-.02	<u>-.32</u>	.04	-.00	.20	1132
beelden van vrouwen	<u>-.14</u>	<u>-.13</u>	-.09	.09	<u>-.17</u>	<u>-.31</u>	.06	.00	.20	1132
burgerlijke vrijheden	-.07	<u>-.18</u>	-.07	<u>.11</u>	<u>.07</u>	<u>-.23</u>	.02	.03	.12	1175
levensinterventies	-.01	-.05	-.03	<u>.12</u>	.05	<u>-.19</u>	-.02	-.04	.07	1175
<i>postmaterialisme</i>	-.00	.13	.03	-.05	-.06	.27	-.12	-.00	.13	1167
<i>partijvoorkeur</i>	.03	-.10	.05	.14	-.07	.02	.04	.03	.04	975
<i>links-rechts zelfplaatsing</i>	.01	-.13	-.03	.08	-.01	-.03	.01	.09	.02	1149

Bron: SOCON 1990

Noot: In de regressievergelijkingen (listwise verwijdering) zijn de volgende variabelen opgenomen: *ac*=dummie van volwassencentristische 18-30-jarigen; *ag2*: dummie van 31-40-jarigen; *ag3*: dummie van 41-50-jarigen; *ag4*: dummie van 50+=ers; *sex*: sekse man, vrouw; *edu*: opleidingsniveau met 7 categorieën van laag tot hoog; *rec*: relationele binding met 3 categorieën van zwak tot sterk; *prc*: professionele binding met 3 categorieën van zwak tot sterk; jeugdcentristische 18-30-jarigen zijn de referentiecategorie; onderstreept=b significant op 5%-niveau; R^2 =verklaarde variantie (adjusted).

Bijna gelijke resultaten zijn te vinden bij cultureel conservatisme, burgerlijke vrijheden, interventies in kwesties van leven en dood, postmaterialisme, partijvoorkeur, en links-rechts zelfplaatsingen. In sommige gevallen is er een verschil tussen jeugdcentristen, volwassenencentristen of volwassen leeftijdsgroepen waar te nemen, maar een nadere inspectie van de data leert dat de introductie van jeugdcentrisme niet tot een betere verklaring van de verschillen tussen jongeren en volwassenen leidt. Modellen waarin leeftijd, sekse en opleiding opgenomen zijn, volstaan veelal. In deze gevallen zijn jongeren, net als 31 tot 40-jarigen, vrouwen en hogeropgeleiden, minder traditioneel en progressiever dan hun tegenvoeters.

Voor de verklaring van conservatisme en progressiviteit lijkt het niet bepaald zinvol te weten hoe jongeren denken over de volwassenenwereld. Er is echter één opvallende uitzondering op deze regel. Jeugdcentristen houden er traditionelere beelden van vrouwen op na dan vooral volwassenencentristen en 31 tot 40-jarigen dat doen. Wil men het niveau van traditionaliteit wat vrouwenbeelden betreft verklaren, dan is het belangrijk om behalve iemands sekse en opleiding ook te weten wat de mate van jeugdcentrisme is.

Jeugdcentrisme heeft een positieve relatie met cultureel conservatisme en dat is een waardeoriëntatie die niet bepaald door de meeste Nederlanders wordt gedeeld. Cultureel conservatisme raakt aan de tegenstelling tussen libertarisme en autoritarisme (Middendorp 1991; zie ook Knutsen 1995). In vele Nederlandse studies wordt het geplaatst tussen autoritarisme, lokalisme, seksisme en etnocentrisme (zie Eisinga en Scheepers 1989; Felling, Peters en Scheepers 1986; Scheepers en Eisinga 1991). In lijn met Lipsets theorie over het *working-class authoritarianism* toont een haast onbegrensde hoeveelheid studies aan, dat lagere sociale strata een speciale predispositie hebben voor autoritaristische houdingen (Lipset 1959; Meloen 1983, 1991). Er zou sprake zijn van een 'autoritaristisch syndroom' in deze strata. Dekker en Ester (1987) vinden dat het autoritaristisch syndroom in Nederland niet zozeer met sociale klasse, maar eerder met opleidingsniveau samenhangt. Opleiding, zo argumenteren zij, leidt tot een verbreding en diversificatie van het wereldbeeld, waardoor steun voor rigide perspectieven, eigen aan de 'autoritaristische persoonlijkheid', onwaarschijnlijker wordt (Dekker en Ester 1987: 410). Hoe hoger iemands opleiding, des te lager de bereidheid om de eigen waarden te verabsoluteren en des te hoger de acceptatie van afwijkingen van de eigen normen. Ook Vollebergh (1986, 1991) heeft laten zien dat onder jongeren traditionele vrouwenbeelden, seksisme en antifeminisme dusdanig sterk verweven zijn, dat van een *authoritarian syndrome* gesproken kan worden. Vollebergh, Iedema en Meeus (1997) hebben verder laten zien dat de nadruk op cultureel conservatieve ideeën niet alleen bij de lageropgeleiden, maar ook vooral bij jonge mannen te vinden is. Jeugdcentristen zijn lager opgeleid en veelal van het mannelijk geslacht.

Het is niet alleen op sociaal-demografische gronden plausibel te maken dat jeugdcentristen cultureel conservatiever zijn. Het is ook waarschijnlijk dat de waarden die met cultureel conservatisme gemeten worden, nauwer aansluiten bij de leefwereld van jeugdcentristen dan waarden als economisch conservatisme dat doen. Het lijkt weinig voor de hand te liggen om ingroup-outgroup denken over de volwassenenwereld dat met jeugdcentrisme wordt gemeten, te transponeren naar oriëntaties op het sociaal-economische domein. In dat domein gaat het om de nastrevenswaardigheid van gelijkheid in status en inkomen, om de zorg voor gelijkheid door collectiviteiten als de overheid of de vakbond en om de vrijheid om als individu zelf verantwoordelijk te zijn voor de eigen kansen op dit gebied. Eerder dan het sociaal-economische komt het symbolisch-culturele domein in aanmerking, het domein dat bestaat uit cultureel conservatisme, autoritarisme, seksisme en andere vormen van wij-zij-denken. Het is aannemelijk dat jeugdcentrisme samen opgaat met of wellicht zelfs een onderdeel is van een breder autoritaristisch syndroom. In dit syndroom wordt afwijzing van participatie aan de volwassenenwereld gecombineerd met afwijzing van burgerlijke vrijheden die hoog in het vaandel staan van die wereld en met weinig courante stereotypen van groepen die op gelijke voet willen deelnemen aan die wereld. Een argument ten faveure van deze gedachte is te vinden in de historiografie van het begrip jeugdcentrisme. Herhaaldelijk werd vastgesteld dat lager opgeleide, mannelijke jongeren niet alleen volwassenen in stereotiepe termen karakteriseren, maar ook zwart-wit denken over andere sociale categorieën, zoals vrouwen, homoseksuelen en etnische minderheden (Schofield 1965; Zinnecker 1982; Watts e.a. 1989). In Nederland kwam naar voren dat lageropgeleiden en jongens die jeugdcentrisme en jeugdcultureel verzet (waarvan jeugdcentrisme een tijdlang onderdeel uitmaakte) aanhangen, autoritaristisch, etnocentrisch en seksistisch denken (Meeus 1986: 105; vgl. Maassen en Meeus 1993). In dit artikel, waarin voor het eerst met andere leeftijdsgroepen kan worden vergeleken, vinden we dat jeugdcentristen vooral vrouwen stereotiep beoordelen.

Er kan worden geconcludeerd dat jeugdcentristen in velerlei opzicht de waarden in de samenleving nauwgezet volgen. In termen van vrouwenbeelden lopen zij uit de pas met deze waarden. Mogelijk conformeren ze zich wat dit betreft aan de waarden die traditioneel te lokaliseren zijn in de cultuur die gedeeld wordt door de lager opgeleide gremia in de samenleving. Het toevoegen van leeftijdsgroepenantagonisme aan lager opgeleide jongeren versterkt hun vanouds in de cultuur van lagere strata te plaatsen orthodoxe kijk op vrouwen. Dit resultaat ligt in lijn met de observatie van marxisten, dat jongeren uit de lagere strata in hun jeugdculturele oriëntatie tegen de dominante cultuur indruisen en wel door te putten uit het arbeiderisme en machismo dat ze uit hun parent culture kennen.

6 Conclusies

De bovenstaande resultaten in ogenschouw nemend, hebben toch de functionarissen de beste kaarten in handen om hun ideeën bevestigd te zien. Jongeren, en jeugdcentristen met hen, divergeren nauwelijks van de waarden en attitudes die in de samenleving door andere groepen worden aangehangen. Ze zijn even economisch conservatief en even rechts in hun voorkeuren. Jong zijn en/of jeugdcentristisch zijn in Nederland correspondeert niet met welomschreven waardeoriëntaties. Dit correspondeert wel met de functionalistische visie: jongeren en de jeugdcultureel geïnteresseerden onder hen scharen zich achter de waarden die in de samenleving als zodanig dominant zijn.

Jeugdcentristen divergeren van de algemene waardetrend in één opzicht en dat is bovenal in hun consistent traditionelere beeld van vrouwen. Vergeleken met jongeren die van jeugdcentrisme naar volwassenencentrisme verschuiven, blijken stabiele jeugdcentristen ook meer geneigd om economisch progressief te gaan denken. De data staan echter niet toe om deze transitie te vergelijken met veranderingen die volwassenen mogelijkwerwijs op hetzelfde moment hebben doorgeemaakt. Toch, de bevinding dat deze stabiele jeugdcentristen er ook traditionelere beelden van vrouwen op na gaan houden, bevestigt de gedachte dat jeugdcentrisme geïdentificeerd kan worden binnen de grenzen van het autoritaire syndroom. Persistent jeugdcentristisch denken, de eigen jeugdcultuur scheidend van en prefererend boven de cultuur van volwassenen, maakt onder jongeren een (blijvende) autoritaire keuze in de dimensie libertair-autoritair los. Jeugdcentristen, veelal lager opgeleide jonge mannen, lijken hierbij de trom te slaan van een specifiek autoritaire en masculiene kijk op vrouwen die 'authentiek' is voor de cultuur van het sociale milieu waaruit ze stammen. Deze conclusie sluit aan bij het marxistisch perspectief waarin jeugd met subculturele interesses, meer speciaal jeugd uit de lagere sociale strata, tegen de culturele trend ingaat en daarbij voortbouwt op de oriëntaties die in het eigen milieu traditioneel zijn.

De pro-marxistische conclusie kan uiteraard maar voor één waardeoriëntatie uit een hele reeks van waardeoriëntaties worden getrokken. Wat de meeste andere waardeoriëntaties betreft, divergeren jeugdcentristen niet. Zij kunnen dan ook niet gezien worden als de zich tegen de vigerende cultuur verzettende kracht bij uitstek. Gezien hun keuzes ten aanzien van andere waarden, lijken ze al met al bereid zich te conformeren. Precies zoals jongeren als totale groep, jongeren die afzien van het maken van harde aan leeftijd gerelateerde ingroup-outgroup vergelijkingen en de meeste volwassen leeftijdsgroepen dat doen.

Noten

1. Dit artikel is gebaseerd op *Political values and youth centrism* (Vinken 1997) – een studie die tot stand kwam dankzij een subsidie van NWO (dossiernummer 500-281-403) –, op een paper gepresenteerd in de sessie 'Generaties' van de Tweede NSV Marktdag Sociologie, 27 Mei 1999, Utrecht, en op een paper gepresenteerd in de sessie 'Citizenship and participation' van RC34 'Sociology of Youth' van het XIVth World Congress of Sociology, 26 juli-1 augustus 1998, Montréal, Canada. Ik dank de deelnemers aan deze sessies en in het bijzonder dank ik Isabelle Diepstraten, Peter Ester en Henk Becker voor hun commentaar op eerdere versies van dit artikel.

2. Deze redenering vindt men ook in de generatiesociologie. Generatie-eenheden worden in navolging van de *founding father* van de generatiesociologie, Karl Mannheim, als de dragers van generaties gezien die met hun oriëntaties en handelingsalternatieven een brede uitstraling naar een ruime kring generatiegenoten hebben, zonder per se met deze generatiegenoten in contact te staan (vgl. Diepstraten, Ester en Vinken 1998). In lijn met deze redenering kan men waarmemen dat het sociale vehikel van jeugdculturen een concrete groep leeftijdgenoten omvat, maar dat jeugdculturen niet per se beperkt zijn tot die concrete groep en een bredere uitstraling op een ruime kring jongeren kunnen hebben.

3. Dit zijn de kernwaarden uit een veelheid van Nederlandse en internationale studies, zoals Sociaal en Culturele Ontwikkelingen in Nederland (SOCON), Culturele Veranderingen (CV) en de World Values Study (WVS). Deze onderzoeken worden besproken in *Political values and youth centrism* (Vinken 1997).

4. Over de links-rechts zelfplaatsingsschaal, partijvoorkeur en de relatie met conservatisme zie o.a. CBS (1991), Gabriel en Van Deth (1995) en Halman en Heinen (1996). Over jongeren die vooral in de jaren tachtig en begin jaren negentig in hun formatieve periode, grofweg gelegen tussen het 15e en 25e levensjaar, zaten, bestaan vele meningen. Onderzoekers en mediaspecialisten leken er in die jaren van overtuigd dat jongeren in die leeftijd respectievelijk links-anarchistische neigingen hadden, vervolgens gevaarlijk verrechtsten, toen politiek apathisch werden, en tot slot opportunistisch-pragmatisch op de golven van de waan van de politieke dag meedeinden. Er zijn argumenten voor de jonge flexibiliteit. Heranalyse van NKO-data laat zien dat jongeren (de 18-24- en 25-34-jarigen) zich in 1989 linkser en in 1994 zich rechtser plaatsen dan de totale bevolking (Vinken 1997: 37-65).

5. Zie Vinken (1997: 94, 113, 118-119) voor details over deze onderzoeken (response, schaalconstructies e.d.).

6. In navolging van Rost en Georg (1991) is een latente klassenanalyse op tien jeugdcentrisme-items toegepast. Er bleven 5 items over, dezelfde als bij principale componentenanalyse, waarop de scores door twee latente klassen bepaald zijn: 32% van 18-30-jarigen (N=110) die de items kregen voorgelegd, valt in een jeugdcentristisch te duiden klasse en 68% van de 18-30-jarigen (N=235) in een volwassenencentristische. De items die overbleven zijn: 'jongeren en volwassenen: twee verschillende werelden', 'er zijn nauwelijks volwassenen die de problemen van jongeren begrijpen', 'ouders bemoeien zich voortdurend met dingen die hen niets aangaan', 'de meeste ouderen doen het tegenovergestelde van wat ze zeggen', en 'mensen met invloed, laten ons, jongeren, zitten'. Georg en Vinken (1995) laten in enkele Lisrelanalyses zien dat Duitse jeugdcentristen veel meer 'positieve ingroup'-items steunen dan Nederlandse jeugdcentristen, die, zoals hierboven ook blijkt, exclusief 'negatieve outgroup'-items benadrukken.

7. Opnieuw bleek met latente klassenanalyse voor elk jaar van het panel dat een tweeklassenmodellen voor de vijf in de vorige noot bovengenoemde jeugdcentrisme-items het beste bij de data paste. Vervolgens is met *Lem*, een programma voor loglineaire modelleren

met latente variabelen, de stabiliteit van de klassen door de tijd getoetst (Vermunt, 1996; zie ook Vermunt en Georg 1995 voor een toepassing op Duitse jeugdcentrisme-data).

8. Opnieuw is met *Lem* (zie vorige noot) bezien of er latente klassen gevonden konden worden in een grote verzameling items die de leeftijd meten waarop jongeren belangrijke levensgebeurtenissen hebben meegemaakt. De methode volgt een variant van 'survival-analyse' waarmee verschillende gebeurtenissen worden gegroepeerd mede op basis van de leeftijd waarop men deze heeft meegemaakt en waarop wordt verwacht dat men deze gaat meemaken (zie voor details Vinken 1997: Appendix IV). Vier belangrijke groepen levensgebeurtenissen kwamen naar voren: de transitie van school naar werk, de vervanging van de familie van herkomst (m.n. het verkrijgen van vrijheden en overname huishoudelijke taken), groei in intieme relaties (bv. voor het eerst met iemand naar bed zijn geweest), en het stichten van een eigen huishouden (bv. uit huis gaan wonen). Zo onstonden er klassen jongeren die deze groepen gebeurtenissen relatief laat, modaal of vroeg in hun leven hadden meegemaakt.

Geraadpleegde literatuur

- Behnken, I. en Zinnecker, J. (1992) Lebenslaufereignisse, Statuspassagen und biografische Muster in Kindheit und Jugend. In: J. Zinnecker (red.), *Jugend '92: Lebenslagen, Orientierungen und Entwicklungsperspektiven im vereinigten Deutschland* (Band 2: Im Spiegel der Wissenschaften: pp. 107-126). Opladen: Leske + Budrich.
- Berger, B.M. (1972) On the youthfulness of youth cultures. In: P.K. Manning en M. Truzzi (red.), *Youth and Sociology* (pp. 52-68) Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall Inc. (1st edition 1963).
- Bois-Reymond, M. du, Peters, E., en Ravesloot, J. (1994) *Keuzeprocessen van jongeren: Een longitudinale studie naar veranderingen in de jeugdfase en de rol van de ouders*. 's-Gravenhage: VUGA.
- Broek, A. van den (1996) *Politics and generations: Cohort replacement and generation formation in political culture in the Netherlands*. Tilburg: Tilburg University Press.
- CBS (1991) *De links-rechts zelfplaatsing van de kiezer*. Voorburg/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek (Sociaal-culturele berichten 1991-12).
- Clarke, J., Hall, S., Jefferson, T. en Roberts, B. (1976) Subcultures, cultures and class. In: S. Hall en T. Jefferson (red.), *Resistance through rituals* (pp. 9-79) London: Hutchinson & Co. Ltd.
- Cohen, P. (1983) Subkultureel konflikt en arbeidersbuurt. *Te Elfder Ure*, 35, 521-534.
- Coleman, J.S. (1961) *The adolescent society: The social life of the teenager and its impact on education*. New York/London: Free Press of Glencoe/Collier-MacMillan.
- Dekker, P. en Ester, P. (1987) Working class authoritarianism: A re-examination of the Lipset-thesis. *European Journal of Political Research*, 15, 395-415.
- Dekker, P. en Ester, P. (1993) *Social and political attitudes in Dutch society: Theoretical perspectives and empirical evidence*. 's-Gravenhage/Rijswijk: VUGA/SCP.
- Diepstraten, I., Ester, P. en Vinken, H. (1998) *Mijn generatie: Zelfbeelden, jeugdervaringen en lotgevallen van generaties in de twintigste eeuw*. Tilburg: Syntax Publishers.
- Eisenstadt, S.N. (1956) *From generation to generation: Age groups and social structure*. New York/London: Collier-MacMillan.
- Eisenstadt, S.N. (1965) Archetypal patterns of youth. In: E.H. Erikson (red.), *The challenge of youth* (pp. 29-50) Garden City, NY: Doubleday & Co. Inc.
- Eisinga, R.N. en Scheepers, P.L.H. (1989) *Ethnocentrisme in Nederland: Theoretische en*

- empirische modellen*. Nijmegen: ITS.
- Ester, P. en Halman, L. (red.) (1994) *De cultuur van de verzorgingsstaat: Een sociologisch onderzoek naar waardenoriëntaties in Nederland*. Tilburg: Tilburg University Press.
- Ester, P., Halman, L. en Moor, R.A. de (red.) (1993) *The individualizing society: Value change in Europe and North America*. Tilburg: Tilburg University Press.
- Felling, A., Peters, J. en Scheepers, P. (1986) *Theoretische modellen ter verklaring van ethnocentrisme*. Nijmegen: ITS.
- Felling, J., Peters, J. en Schreuder, O. (1983) *Burgerlijk en onburgerlijk Nederland: Een nationaal onderzoek naar waardenoriëntaties op de drempel van de tachtiger jaren*. Deventer: Van Loghum Slaterus.
- Fischer, A. (1985) Entwicklung der Messinstrumente. In: A. Fischer, W. Fuchs en J. Zinnecker (red.) *Jugendliche und Erwachsene '85. Generationen im Vergleich* (Band 5: Arbeitsbericht und Dokumentation: pp. 89-120) Opladen: Leske + Budrich.
- Fuchs, W. (1983) Jugendliche Statuspassage oder individualisierte Jugendbiographie? *Soziale Welt*, 34, 341-371.
- Gabriel, O. en Deth, J. van (1995) Political interest. In: J. van Deth en E. Scarbrough (red.), *The impact of values* (Beliefs in government, Volume 4: pp. 390-411) Oxford (etc.): Oxford University Press.
- Georg, W. (1992) Die Skala Jugendzentrismus in Zeitreihen- und Kulturvergleich. In: A. Fischer (red.), *Jugend '92: Lebenslagen, Orientierungen und Entwicklungs-perspektiven im vereinigten Deutschland* (Band 4: Methodenberichte, Tabellen, Fragebogen: pp. 15-26) Opladen: Leske + Budrich.
- Georg, W. en Vinken, H. (1995) Orientations on German and Dutch youth subculture: A comparative perspective. *International Journal of Adolescence and Youth*, 6, 1, 1-20.
- Halman, L. en Heinen, T. (1996) Left and right in modern society. In: L. Halman en N. Nevitte (red.), *Political value change in Western democracies: Integration, values, identification, and participation* (pp. 35-58) Tilburg: Tilburg University Press.
- Hebdige, D. (1979) *Subculture: The meaning of style*. London (etc.): Methuen.
- Inglehart, R. (1977) *The silent revolution: Changing values and political styles among western publics*. Princeton/Guildford: Princeton University Press.
- Inglehart, R. (1990) *Culture shift in advanced industrial society*. Princeton: Princeton University Press.
- Inglehart, R. (1997) *Modernization and postmodernization: Cultural, economic, and political change in 43 societies*. Princeton: Princeton University Press.
- Knutsen, O. (1995) Left-Right materialist value orientations. In: J. van Deth en E. Scarbrough. *The impact of values* (Beliefs in government, Volume 4: pp. 160-196) Oxford (etc.): Oxford University Press.
- Lipset, S.M. (1959) Democracy and working-class authoritarianism. *American Sociological Review*, 24, 482-502.
- Maassen, G. en Meeus, W. (1993) De verhouding tussen jongeren en volwassenen. In: W. Meeus en H. 't Hart (red.), *Jongeren in Nederland: Een nationaal survey naar ontwikkeling in de adolescentie en naar intergenerationele overdracht* (pp. 133-155) Amersfoort: Academische Uitgeverij.
- Meeus, W. (1986) Over de dubbelzinnige verhouding tussen jeugdcultuur en politiek. In: M. Mathijssen, W. Meeus en F. van Wel (red.), *Beelden van jeugd: Leefwereld, beleid, onderzoek* (pp. 89-108) Groningen: Wolters-Noordhoff.
- Meeus, W. (1990) Ouders en leeftijdgenoten in het persoonlijke netwerk van jongeren. *Pedagogisch Tijdschrift*, 15, 25-38.
- Meeus, W. en Vinken, H. (1993) The political profile of youth centrists in the Netherlands

1991. In: H.A. Becker en P.L.J. Hermkens (red.) *Solidarity of generations: Demographic, economic, and social change and its consequences* (pp. 745-762) Amsterdam: Thesis Publishers.
- Meloan, J.D. (1983) *De autoritaire reactie in tijden van welvaart en crisis*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam (thesis).
- Meloan, J. (1991) Inventarisatie Nederlandse F-schalen 1959-1990. In: P. Scheepers en R. Eisinga (red.), *Intolerant en onderdanig* (pp. 186-212) Nijmegen: ITS.
- Middendorp, C.P. (1991) *Ideology in Dutch politics: The democratic system reconsidered 1970-1985*. Assen/Maastricht: Van Gorcum.
- Parsons, T. (1942) Age and sex in the social structure of the United States. *American Sociological Review*, 7, 604-616.
- Parsons, T. (1965) Youth in the context of American society. In: E.H. Erikson (red.), *The challenge of youth* (pp. 110-141) Garden City, NY: Doubleday & Co. Inc.
- Raaijmakers, Q., Meeus, W. en Vollebergh, W. (1990) Jeugdcentrisme, 'parent-peer conflict' en persoonlijke netwerken. *Comenius*, 40, 507-517.
- Rost, J. en Georg, W. (1991) Alternative Skalierungsmöglichkeiten zur klassischen Testtheorie am Beispiel der Skala 'Jugendzentrismus'. *ZA-Informationen*, 28, 52-74.
- Scheepers, P. en Eisinga, R. (red.) (1991) *Intolerant en onderdanig*. Nijmegen: ITS.
- Schofield, M. (1965) *The sexual behaviour of young people*. London: Longmans.
- Vermunt, J. (1996) *Log-linear and event history analysis: A general approach with missing data, latent variables, and unobserved heterogeneity*. Tilburg: Tilburg University Press.
- Vermunt, J. en Georg, W. (1995) Die Analyse kategorialen Panel-Daten mit Hilfe von log-linearen Kausalmodellen mit latenten Variablen: Eine Anwendung am Beispiel der Skala 'Jugendzentrismus'. *ZA-Informationen*, 36, 61-90.
- Vinken, H. (1997) *Political values and youth centrism: Theoretical and empirical perspectives on the political value distinctiveness of Dutch youth centrists*. Tilburg: Tilburg University Press.
- Vinken, H., Ester, P. en Bont, C. de (1997) Westerse jongeren als culturele seismografen: Een trendstudie. In: P. Ester, J. Geurts, en M. Vermeulen (red.) *De makers van de toekomst: Over nut en noodzaak van toekomstverkenningen in Nederland* (pp. 153-175) Tilburg: Tilburg University Press.
- Vollebergh, W. (1986) De politisering van seksisme. In: M. Mathijssen, W. Meeus en F. van Wel (red.) *Beelden van Jeugd: Leefwereld, beleid, onderzoek* (pp. 68-88) Groningen: Wolters-Noordhoff.
- Vollebergh, W. (1991) *The limits of tolerance*. Utrecht: Utrecht University (thesis).
- Vollebergh, W., Iedema, J. en Meeus, W. (1997) Conservatisme in Nederland 1970-1992: Het belang van leeftijds-, cohort- en sekseverschillen. *Sociologische Gids*, 44, 2, 100-121.
- Watts, M., Fischer, A., Fuchs, W. en Zinnecker, J. (1989) *Contemporary German youth and their elders: A generational comparison*. New York (etc.): Greenwood Press.
- Watts, M. en Zinnecker, J. (1988) Youth culture and politics among German youth: Effects of youth centrism. In: J. Hazekamp, W. Meeus en Y. te Poel (red.) *European contribution to youth research* (pp. 93-100) Amsterdam: Free University Press.
- Willis, P. (1977) *Learning to labour: How working class-kids get working class-jobs*. Aldershot: Gower.
- Willis, P. (1978) *Profane culture*. London (etc.): Routledge & Kegan Paul.
- Witte, H. de en Scheepers, P. (red.) (1999) *Ideology in the Low Countries: Trends, models and lacunae*. Assen: Van Gorcum.

- Zinnecker, J. (1982) Die Gesellschaft der Altersgleichen. In: A. Fischer, R. Fischer, W. Fuchs en J. Zinnecker (red.) *Jugend '81: Lebensentwürfe, Alltagskulturen, Zukunftsbilder* (pp. 422-671) Opladen: Leske + Budrich.
- Zinnecker, J. (1985) Beziehungen zwischen jüngerer und älterer Generationen im Urteil Jugendlichen und Erwachsenen. In: A. Fischer, W. Fuchs en J. Zinnecker (red.), *Jugendliche und Erwachsene '85: Generationen im Vergleich* (Band 1: Biografien, Orientierungsmuster, Perspektiven: pp. 67-104) Opladen: Leske + Budrich.
- Zinnecker, J. (1991) Jugend als Bildungsmoratorium: Zur Theorie des Wandels der Jugendphase in west- und osteuropäische Gesellschaften. In: W. Melzer, W. Heitmeyer, L. Liegle en J. Zinnecker (red.), *Osteuropäische Jugend im Wandel* (pp. 9-25) Weinheim/München: Juventa Verlag.